

Małoletni a rachunek bankowy

Wprowadzenie

Oferowane przez banki produkty, w tym także związane z bankowością internetową, coraz częściej adresowane są do ludzi młodych. Pojawiły się rachunki bankowe przeznaczone dla małoletnich powyżej 13. roku życia, a także rozwinęły się Szkolne Kasy Oszczędności, które zostały wzbogacone o bankowość internetową, przeznaczoną dla uczestników tychże Kas.

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie podstawowej regulacji prawnej dotyczącej możliwości prowadzenia rachunków bankowych dla małoletnich w dwóch przedziałach wiekowych – poniżej i powyżej 13. roku życia, a także przykładów ofert banków.

Pojęcie zdolności do czynności prawnych w świetle Kodeksu cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego

Podmiotem, który jest analizowany w artykule, w kontekście rachunku bankowego, jest małoletni jako osoba poniżej 18. roku życia. Konieczne wydaje się przypomnienie, że zdolność do czynności prawnych uzależniona jest m.in. od spełnienia przesłanki wieku, co na gruncie polskiego prawa uregulowane jest w Kodeksie cywilnym¹.

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.) – dalej: k.c.

Przepisy art. 11 i art. 12 k.c. stanowią, że pełną zdolność do czynności prawnych uzyskuje się z chwilą ukończenia 18. roku życia, natomiast w odniesieniu do osób pomiędzy 13. a 18. rokiem życia mówi się o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, przy czym poniżej 13. roku życia dana osoba nie ma zdolności do czynności prawnych².

Osoba, która nie ma zdolności do czynności prawnych, może zawierać jedynie umowę, którą zalicza się do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, przy czym art. 14 § 2 k.c. wskazuje, że umowa ta staje się ważna z chwilą wykonania oraz nie może ona pociągać za sobą rażącego pokrzywdzenia tejże osoby (art. 14 § 1 k.c.).

Więcej możliwości przypisuje ustawodawca podmiotom, które mają ograniczoną zdolność do czynności prawnych, ponieważ zgodnie z art. 17 i n. k.c. małoletni powyżej 13. roku życia może dokonywać czynności prawnych bez zgody przedstawiciela ustawowego, jeżeli nie zaciąga zobowiązania ani nie rozporządza swoim prawem. W przypadku, kiedy taka osoba dokona czynności prawnej bez wymaganej zgody przedstawiciela ustawowego, dla ważności czynności konieczne jest jej potwierdzenie przez przedstawiciela ustawowego albo przez osobę dokonującą czynności prawnej w momencie, kiedy uzyska ona pełnoletność. Zasadniczo takich ograniczeń nie ma przy zawieraniu umów w drobnych bieżących sprawach życia codziennego, a także w przypadku rozporządzania swoim majątkiem. Odmierna regulacja dotyczy przedmiotów majątkowych oddanych do swobodnego użytku przez przedstawiciela ustawowego. W wyniku tego osoba z ograniczoną zdolnością do czynności prawnych uzyskuje pełną zdolność do czynności prawnych w stosunku do tychże przedmiotów, przy czym wyjątkiem są czynności, co do których nie wystarcza zgoda przedstawiciela ustawowego³.

² Szerzej nt. zdolności do czynności prawnych zob.: Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 260–267.

³ Szerzej zob.: M. Pazdan, *Zdolność do czynności prawnych i inne postaci zdolności czynnej*, [w:] M. Sajfan (red.), *System prawa prywatnego*, t. 1: *Prawo cywilne – część ogólna*, C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2012, s. 1092–1103.

W odniesieniu do majątku małoletniego, a także możliwości rozporządzania nim, mają zastosowanie również unormowania zawarte w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym⁴. Podstawowym przepisem jest art. 101 k.r.o., wskazujący na ogólną dyrektywę skierowaną do rodziców, aby sprawowali oni zarząd nad majątkiem dziecka z należytą starannością, o ile dziecko pozostaje pod ich władzą rodzicielską. Zaznaczono także podział czynności rodziców w stosunku do majątku dziecka na czynności zwykłego zarządu oraz na czynności przekraczające zwykły zarząd, przy czym te drugie do ich dokonania wymagają zgody sądu – nie jest wystarczające wyrażenie zgody przez rodziców na dokonanie tychże przez dziecko. Stosownie do treści tego przepisu spod zarządu rodziców został wyłączony zarobek dziecka oraz przedmioty oddane do swobodnego użytku, co koresponduje z uregulowaniami Kodeksu cywilnego.

W przypadku ustanowienia opieki nad dzieckiem znajdują zastosowanie przepisy Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 5 czerwca 2001 r. w sprawie zasad i trybu składania przez opiekuna w instytucji bankowej gotówki osoby pozostającej pod opieką⁵.

Wskazane uregulowania kodeksów cywilnego oraz rodzinnego i opiekuńczego stanowią fundament i jednocześnie perspektywę interpretacyjną dla przepisów ustawy Prawo bankowe⁶ odnoszących się do małoletniego jako posiadacza rachunku bankowego.

Pojęcie rachunku bankowego i podmioty uprawnione do korzystania z niego

Podstawowe kwestie związane z prowadzeniem rachunku bankowego zostały uregulowane w art. 725–733 k.c. oraz w art. 49–62 p.b.; jednocześnie zagadnienia te są unormowane w regulami-

⁴ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2012 r. – tekst jednolity, poz. 788 z późn. zm.) – dalej: k.r.o.

⁵ Dz.U. z 2001 r. Nr 64, poz. 649.

⁶ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2012 r. – tekst jednolity, poz. 1376 z późn. zm.) – dalej: p.b.

nach banków, o ile nie dotyczą ich przepisy bezwzględnie wiążące. Również strony mogą ustalić treść praw i obowiązków w umowie (art. 109 p.b.). Natomiast w obrocie konsumenckim należy mieć na uwadze przepisy prawa konsumenckiego⁷. Samo prowadzenie rachunków bankowych należy zaliczyć do czynności bankowych *sensu stricto*⁸.

Definicja umowy rachunku bankowego została określona w art. 725 k.c. w brzmieniu: „przez umowę rachunku bankowego bank zobowiązuje się względem posiadacza rachunku, na czas oznaczony lub nieoznaczony, do przechowania jego środków pieniężnych oraz, jeżeli umowa tak stanowi, do przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych”. Jednocześnie można zauważyć, że umowa ta ma charakter konsensualny, zobowiązujący, obustronnie wiążący, jak również odpłatny, przy czym ostatnie dwie cechy nie są w doktrynie pojmowane jednoznacznie⁹.

Przepis art. 49 ust. 1 p.b. wskazuje rodzaje rachunków bankowych, podając jednocześnie tylko przykładowe, do których zalicza się: rachunki rozliczeniowe, w tym bieżące i pomocnicze, rachunki lokat terminowych, rachunki oszczędnościowe, rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe oraz rachunki terminowych lokat oszczędnościowych, rachunki powiernicze. Posiadaczem rachunku bankowego może być osoba fizyczna, osoba prawna, a także jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 33¹ k.c. Dla osób fizycznych, które nie prowadzą działalności gospodarczej, nie są przedsiębiorcami, przewidziane zostały, zgodnie z ust. 3 cytowanego przepisu, rachunki oszczędnościowe, rachunki oszczędnościowo-rozliczeniowe oraz rachunki terminowych lokat oszczędnościowych. Wspomniane rodzaje rachunków są także prowadzone dla Szkolnych Kas

⁷ D. Rogoń, *Rachunki bankowe*, [w:] F. Zoll (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, Zakamycze-Kraków 2005, s. 401-402.

⁸ B. Smykła, *Prawo bankowe. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 231.

⁹ W. Pyziół, *Umowa rachunku bankowego*, [w:] J. Panowicz-Lipska, *System prawa prywatnego*, t. 8: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 477-479.

Oszczędnościowych¹⁰ oraz pracowniczych kas zapomogowo-pozyczkowych.

Osoba małoletnia może posiadać rachunki bankowe w każdej formie z wymienionych wyżej. Należy jednocześnie zauważyć, że od wieku małoletniego uzależniony będzie sposób prowadzenia rachunków bankowych. Proponowane przez banki produkty bankowe także są dostosowane do sytuacji prawnej małoletniego.

Niektóre banki oferują produkty bankowe w postaci rachunków bankowych dedykowane dla małoletnich w wieku od 13 do 18 lat. Za przykład niech posłużą:

- PKO Konto Pierwsze z oferty Banku PKO BP¹¹,
- Eurokonto Kieszonkowe proponowane przez Bank Pekao¹²,
- Konto młodzieżowe będące w ofercie Getin Banku¹³,
- izzyKONTO w mBanku¹⁴.

Rachunek prowadzony dla małoletniego powyżej 13. roku życia

Szczególnym uregulowaniem został objęty małoletni mający ograniczoną zdolność do czynności prawnych, co ustawodawca uzewnętrznił w art. 58 p.b., wskazując, iż: „małoletni posiadacz rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej może po ukończeniu trzynastu lat swobodnie dysponować środkami pieniężnymi zgromadzonymi na tych rachunkach, o ile nie sprzeciwi się na piśmie jego przedstawiciel ustawowy”.

¹⁰ Dalej: SKO.

¹¹ <<https://www.pkobp.pl/uczniowie-i-studenci/rachunki/rachunki-osobiste/pko-konto-pierwsze/>> [dostęp: 23.02.2013].

¹² <<http://www.pekao.com.pl/indywidualni/kontaosobiste/eurokontokieszonkowe/>> [dostęp: 23.02.2013].

¹³ <<http://www.getinbank.pl/produkt/konta-osobiste/243-konto-mlodziezowe,243p.html>> [dostęp: 23.02.2013].

¹⁴ <<http://www.mbank.pl/konta/osobiste/izzykonto/>> [dostęp: 23.02.2013].

W związku z art. 58 p.b. i przedstawionymi wyżej regulacjami dotyczącymi ograniczonej zdolności do czynności prawnych zrodziły się w doktrynie dyskusje na temat tego, czy wprowadzony został wyjątek rozszerzający kompetencje do dokonania czynności prawnych w stosunku do uregulowania Kodeksu cywilnego¹⁵. Przyjmując założenie, że jednak małoletni w takim przypadku nie uzyskuje więcej możliwości, ponieważ pojęciem dysponowania środkami na rachunku trudno objąć również pojęcie zawierania umowy¹⁶, należy zaznaczyć, że w jego imieniu podpisują umowę jego przedstawiciele ustawowi (zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego). Jednakowoż w przypadku, kiedy taki małoletni sam dokona czynności prawnej, umowa może zostać konwalidowana przez przedstawiciela ustawowego – zgodnie z art. 18 § 1 k.c.¹⁷

Osoba, która ukończyła 13. rok życia, może swobodnie dysponować środkami zgromadzonymi na rachunku, czyli może dokonywać takich czynności jak osoba dorosła. Jednakże praktyka bankowa przyjęła ograniczenie w postaci posługiwania się kartami płatniczymi o niskim limicie, co nie znajduje uzasadnienia w przepisach prawa¹⁸. Należy jednak przyjąć, że nie można objąć tymże pojęciem wpłat dokonywanych na rachunek małoletniego, ponieważ małoletni nie dysponuje środkami zgromadzonymi na rachunku¹⁹. W tym przypadku do takich wpłat mają zastosowanie zasady ogólne wynikające z Kodeksu cywilnego. Dominika Rogoń przyjmuje „możliwość zgody obejmującej większą ilość wpłat z ograniczeniem np. do pewnej kwoty lub sumy wpłat w danym miesiącu itp. Ten sam cel można osiągnąć przez odpowiednie ukształtowanie treści sprzeciwu przedstawiciela ustawowego”²⁰.

¹⁵ D. Rogoń, op. cit., s. 492.

¹⁶ Ibidem, s. 492-493.

¹⁷ L. Mazur, *Prawo bankowe. Komentarz*, 2008, komentarz do art. 58 [dostęp on-line 3.02.2013 w systemie Legalis].

¹⁸ Ibidem; por. W. Pyziół, *Rachunki bankowe*, [w:] M. Bączyk, E. Fojcik-Mastalska, L. Góral, J. Pisuliński, W. Pyziół, *Prawo bankowe. Komentarz*, LexisNexis, Warszawa 2007, s. 206.

¹⁹ L. Mazur, op. cit.; odmiennie: W. Pyziół, *Rachunki bankowe...*, s. 207.

²⁰ D. Rogoń, op. cit., s. 494.

Kolejnym ograniczeniem w korzystaniu z rachunku bankowego przez małoletniego jest zasadniczy brak możliwości zaciągania kredytu w rachunku oszczędnościowym. Zasadniczy, ponieważ kiedy regulamin przewiduje taką możliwość, w momencie zawarcia umowy rachunku bankowego zawierana jest równocześnie umowa kredytu. Jeżeli przedstawiciel ustawowy nie zgadza się na takie postanowienia, musi zostać to uregulowane pomiędzy stronami. Istnieje także możliwość wyrażenia zgody na zaciąganie kredytów przez małoletniego w treści umowy²¹.

Przyjmuje się, że wydanie kart płatniczych nie mieści się w pojęciu dysponowania środkami, dlatego potrzebna jest zgoda przedstawiciela ustawowego, choć samo korzystanie z takiej karty może zostać zaliczone do swobodnego korzystania z art. 58 p.b.²²

Do dyskusyjnych kwestii należy zaliczyć ewentualną możliwość wypowiedzenia umowy rachunku bankowego przez małoletniego. W opinii L. Mazura małoletni może sam decydować o powstałym stosunku prawnym, co rodzi implikację w postaci możliwości wypowiedzenia umowy rachunku bankowego, jednak w przypadku braku sprzeciwu przedstawiciela ustawowego²³. Z takim stanowiskiem nie zgadza się Dominika Rogoń, według której z art. 58 p.b. nie można wywodzić uprawnień do samego stosunku prawnego. W związku z powyższym małoletni nie może samodzielnie ani zawrzeć, ani wypowiedzieć umowy rachunku bankowego²⁴.

W art. 58 p.b. prawodawca przewiduje możliwość sprzeciwu przedstawiciela ustawowego wobec czynności dokonanej przez małoletniego, który ma być wyrażony w formie pisemnej. W przypadku, kiedy przedstawiciel ustawowy nie wyrazi wspomnianego sprzeciwu, bank jest obowiązany do wypełniania dyspozycji małoletniego. Uznaje się, że sprzeciw może mieć charakter ogólny, szczególny, terminowy czy też bezterminowy. Przy tym sprzeciw bezterminowy i konieczność przewidzenia w regulaminie wykazania

²¹ Ibidem, s. 494–495.

²² Ibidem, s. 496; por. W. Pyziół, *Rachunki bankowe...*, s. 207–208.

²³ L. Mazur, op. cit.

²⁴ D. Rogoń, op. cit., s. 492–493.

braku sprzeciwu przed dokonaniem czynności mogą być uznane za obejście normy art. 58 p.b. Jednocześnie w doktrynie prezentowany jest zarówno pogląd, iż możliwe jest utrudnienie kontroli przedstawiciela ustawowego na rzecz pewności obrotu, jak i opinia, zgodnie z którą w regulaminach bankowych można zawrzeć klauzule rozszerzające możliwość dokonania sprzeciwu w stosunku do art. 58 p.b. ze względu na sprawowanie pieczy nad osobą małoletnią²⁵.

Rachunek prowadzony dla małoletniego poniżej 13. roku życia

Małoletni, który nie ukończył jeszcze 13. roku życia, jak już wcześniej wspomniano, nie ma zdolności do czynności prawnych. Niemniej jednak ma on zdolność prawną, a więc może posiadać rachunek bankowy w jednej z form przewidzianych w ust. 3 art. 49 p.b. W odniesieniu do tej grupy małoletnich umowę rachunku bankowego zawierają wyłącznie przedstawiciele ustawowi i jednocześnie tylko oni mogą dysponować środkami zgromadzonymi na rachunku bankowym²⁶.

Takim podmiotom prawa banki zasadniczo nie oferują rachunków dedykowanych dla nich, przy czym małoletni poniżej 13. roku życia mogą brać udział w systemie Szkolnych Kas Oszczędności.

Szkolna Kasa Oszczędności (SKO)

Możliwość prowadzenia rachunku bankowego dla SKO przewiduje art. 49 § 3 p.b., natomiast szczegółowe warunki prowadzenia SKO określają regulaminy banków prowadzących takie rachunki.

Na polskim rynku podmiotami, które oferują prowadzenie rachunków dla SKO, są przede wszystkim PKO BP oraz wybrane

²⁵ Ibidem, s. 496–498.

²⁶ B. Smykla, op. cit., s. 260; por. W. Pyzioł, *Rachunki bankowe...*, s. 206.

banki należące do Spółdzielczej Grupy Bankowej i Bank Polskiej Spółdzielczości; rachunki dla takich podmiotów prowadzą także inne banki, np. Getin Bank.

Utworzenie SKO i jego działalność ma na celu przede wszystkim edukowanie dzieci w zakresie gospodarowania finansami osobistymi, wytworzenie u nich umiejętności oszczędzania, a także przekazanie wiedzy na temat pieniądza i bankowości²⁷. SKO powoływane jest na podstawie decyzji rady pedagogicznej danej szkoły wraz z utworzeniem rachunku bankowego w wybranym banku. Dla każdego SKO tworzony jest regulamin.

W odniesieniu do PKO BP Ogólne warunki prowadzenia i obsługi rachunków Szkolnej Kasy Oszczędności wyróżniają w pkt. 3 następujące rodzaje rachunków SKO: SKO Konto dla Szkoły, SKO Konto dla Rady Rodziców, SKO Konto Plan Szkoły, SKO Konto Plan Rady Rodziców, SKO Konto dla Ucznia. Przedmiotem dalszych rozważań będzie tylko SKO Konto dla Ucznia.

SKO Konto dla Ucznia otwierane jest i zarządzane przez opiekuna SKO na podstawie oświadczenia przedstawiciela ustawowego albo opiekuna prawnego o przystąpieniu dziecka do SKO. Daje ono możliwość gromadzenia i przechowywania środków pieniężnych przez małych w wieku od 6 do 13 lat, którzy są członkami SKO, oraz korzystania z innych usług bankowych udostępnianych dla tegoż konta. Dziecko otrzymuje po otwarciu rachunku legitymację SKO, Książeczkę SKO i instrumenty uwierzytelniające. Dyspozycje są realizowane w formie gotówkowej i bezgotówkowej – istnieje możliwość dokonywania wpłat i wypłat gotówkowych w szkole u opiekuna, a także w oddziale banku. Samo SKO Konto dla Ucznia ma formę internetową i dostępne jest dla ucznia na specjalnej stronie dostosowanej do dziecka, a także dla opiekuna czy też przedstawiciela ustawowego w serwisie internetowym Banku PKO BP. Natomiast kiedy dziecko ukończy 13. rok życia, konto SKO może zostać przekształcone w rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy

²⁷ <<http://www.pkobp.pl/uczniowie-i-studenci/szkolne-kasy-oszczednosci/o-sko/>> oraz <<http://skowsb.pl/co-to-jest-sko>> [dostęp: 30.01.2013].

małoletniego wraz z zachowaniem dotychczasowego numeru rachunku, co musi być zgodne z dyspozycją przedstawiciela ustawowego²⁸.

Prowadzenie rachunków dla SKO w formie internetowej oferują również banki należące do SGB. Uczestniczący uczniowie otrzymują książeczkę oszczędnościową, w której opiekun dokonuje odpowiednich wpisów, a także tzw. wirtualną książeczkę, w której małoletni wykonuje je samodzielnie. Również ten bank udostępnia przyjazną dziecku stronę internetową²⁹. W ramach większości ofert SKO przewidziane są konkursy dla dzieci – np. na blog czy też na filmik³⁰.

Dzięki uczestnictwu w SKO zwiększa się szansa na to, że dzieci w przyszłości skorzystają z ofert banków, w których wcześniej brały udział w SKO.

Podsumowanie

Małoletni o ograniczonej zdolności do czynności prawnych mają sporo możliwości przyznanych przez art. 58 p.b., dzięki którym mogą swobodnie dysponować środkami zgromadzonymi na rachunku, jeżeli nie sprzeciwi się temu ich przedstawiciel ustawowy. Jednocześnie banki oferują im dedykowane produkty, które są dostosowane do ich pozycji prawnej.

W imieniu małoletnich, którzy nie ukończyli 13. roku życia, w związku z czym nie mają zdolności do czynności prawnych, mogą działać przedstawiciele ustawowi. Takie osoby mogą posiadać rachunek bankowy, ale w tym przypadku znajdują zastosowanie ogólne reguły wywodzące się z Kodeksu cywilnego. Dla tych dzieci

²⁸ Ogólne warunki prowadzenia i obsługi rachunków Szkolnej Kasy Oszczędności: <<http://www.pkobp.pl/uczniowie-i-studenci/skolne-kasy-oszczednosci/produkty/>> oraz <<https://sko.pkobp.pl/>> [dostęp: 30.01.2013].

²⁹ Więcej informacji: <<http://skowsgb.pl/>> [dostęp: 22.02.2013].

³⁰ Więcej informacji: <<http://skowsgb.pl/movies/index>> oraz <<http://www.skolneblogi.pl/o-sko>> [dostęp: 22.02.2013].

przewidziana została możliwość utworzenia SKO, gdzie w sposób ograniczony mogą oszczędzać i dysponować swoimi środkami (w wielu ofertach banków także poprzez bankowość internetową). Przedstawiciele ustawowi czy też opiekunowie SKO mają dostęp do konta i mogą weryfikować dyspozycje dziecka. Dzięki powyższym możliwościom dzieci zdobywają podstawową wiedzę na temat finansów i bankowości, a także wyrabiają w sobie nawyk oszczędzania.